

Det kongelige kunnskapsdepartementet
postmottak@kd.dep.no

Vår saksbehandler/tlf.
Lillian Baltzrud/95869333

Vår ref. 20/834

Oslo,

03.06.2020

Deres ref. 20/869

Innspill til god styring av statlige universiteter og høyskoler

Viser til invitasjon sendt til Norges forskningsråd, datert 20.2.2020, om å komme med innspill til god styring av statlige universiteter og høyskoler. Under følger innspillet.

Universitets- og høyskolesektorens formål

I Aune-utvalgets forslag til ny UH-lov fastsettes Universiteter og høyskolars *formål* å være å frambringe ny kunnskap basert på vitenskapelige metoder, bidra til kompetansenivået i samfunnet og bygge virksomheten på og utbre forståelse for respekt for menneskeverdet, åndsfrihet, likeverd, demokrati, likestilling og rettsstatens prinsipper.

Institusjonenes sentrale *oppgaver* er å tilby utdanning som legger grunnlaget for selvstendig tenkende kandidater, utføre forskning på høyt internasjonalt nivå, bidra til å spre og formidle resultater fra forskningen og legge til rette for at ansatte og studenter kan delta i en fri samfunnsdebatt. Samtidig skal UH-institusjonene bidra til innovasjon og verdiskapning basert på resultater fra forskning og de skal samarbeide med relevante aktører for å styrke virksomhetens kvalitet og relevans. De skal fremme og verne om akademisk frihet og har rett til å fritt utforme sin faglige virksomhet basert på akademiske normer.

UH-institusjonene som sådan har en sentral rolle som autonome kunnskapsinstitusjoner i en demokratisk samfunnsorden. UH-institusjonene har selvstendig ansvar for at deres virksomhet og utvikling foregår i tråd med forskningsetikklovens virkeområder og europeiske retningslinjer for forskningsintegritet.

Forskningsrådet oppfatter det slik at UH-sektorens formål og oppgaver får en tydeligere samfunnsrelevans i Aune-utvalgets lovforslag, enn det nåværende UH-lov gjør, og det er en endring vi slutter oss til.

Forskningsrådets rolle

Forskningsrådet er rådgiver for myndighetene i forsknings- og innovasjonspolitiske spørsmål og har som vedtektsfestede oppgaver bl.a. å bidra til god arbeidsdeling og samarbeid i det forskningsutførende nivået og å ivareta grunnleggende forskning, samt å arbeide for utvikling av fag og disipliner og for flerfaglighet i forskning. I tillegg har Forskningsrådet som vedtektsfestet oppgave å evaluere norsk forskning og å arbeide for å fremme internasjonalt forskningssamarbeid.

Forskningsrådet spiller en viktig rolle overfor UH-sektoren gjennom sin investeringsrolle i forskning og forskningsstøttet innovasjon. Selv om Forskningsrådet ikke har en direkte rolle i styringen av UH-sektoren, er våre konkurransearenaer en del av statens samlede styringsvirkemidler, og de er viktige virkemidler for å bygge kapasitet innenfor forskningspolitisk definerte områder. UH-sektorens andel av våre bevilgninger har steget over de siste fem årene og de *er nå største mottaker* av bevilgninger fra Forskningsrådet, når instituttenes grunnfinansiering er trukket fra. UH-sektoren er dermed en av våre viktigste samarbeidspartnere. Forskningsrådet bidrar også indirekte til departementets styring av sektoren gjennom budsjettforslag og annen forskningspolitisk rådgivning, særlig knyttet til systemmessige og strukturelle spørsmål. Fagevalueringer som gjennomføres av Forskningsrådet legger premisser både for styring av sektoren, det strategiske arbeidet ved institusjonene og for utvikling av Forskningsrådets egne virkemidler.

På dette grunnlaget gir Forskningsrådet sitt innspill om hvordan styringssystemet på best mulig måte kan tilrettelegges for UH-institusjonenes faglige og strategiske utvikling, sikre samfunnets og næringslivets behov for kapasitet og kompetanse nasjonalt og regionalt, samt utdanning, forskning og forskningsstøttet innovasjon av høy kvalitet og samfunnsnytte.

Ny UH-lov og stortingsmelding om styring av UH-sektoren vil legge rammene for utviklingen i den største forskningsutførende sektoren i Norge i lang tid fremover. Styringsmeldingen vil dermed ikke bare ha betydning for utviklingen i UH-sektoren, men for hele forsknings- og innovasjonssystemet, samt samfunnet for øvrig.

Finansering

Hvordan innrette konkurransearenaer og finansieringssystemet for universiteter og høyskoler for å sikre forskning og utdanning av god kvalitet i hele landet?

Langtidsplanen som overordnet styringsverktøy

UH-sektoren styres i dag gjennom mål og resultatstyring og et omfattende sett av styringsverktøy. Forskningsrådet mener styringen i større grad bør være forankret i overordnede forskningspolitiske målsetninger, enn det den ser ut til å være i dagens styringssystem. Samtidig bør det stilles tydelige krav til forventninger av leveranser fra de enkelte institusjonene. Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning (LTP) kan med fordel utvikles til et tydeligere styringsverktøy og følges opp av et langtidsbudsjett (fireårig), for å sikre stabile rammer. Forskningsministeren bør også gis en mer koordinerende rolle i regjeringen enn det hen har i dag, slik at de langsiktige prioriterte satsingene det legges opp til i LTP følges opp. Her kan utviklingsavtalene og styringsdialogen utvikles til å bli et mer sentralt virkemiddel i styringen av sektoren. Forskningsrådet mener en slik styringsmodell, basert på langsiktighet og de enkelte institusjonenes egne forutsetninger og rolle i forskningssystemet, vil være bedre egnet til å ivareta UH-institusjonenes egenart og behovet myndighetene har for styring av

sektoren med tanke på samfunnets behov, samtidig som det vil fremme et mer planlagt mangfold i institusjonslandskapet. Dette gjelder både med hensyn til å nå forskning- og utdanningspolitiske mål, som å løfte kvalitet i norsk forskning, og med tanke på behovet for mer koordinering på tvers av sektorer og ansvarlige departementer, for å løse dagens og framtidens og samfunnsutfordringer.

Konkurransarenaer

I Norge står UH-institusjonene for rundt en tredjedel av total offentlig FoU per år. Dette er en høyere andel av total FoU enn det UH-sektoren i de andre nordiske landene, samt land som Nederland og Storbritannia, står for. I 2017 utgjorde grunnfinansieringen 72 prosent av den norske UH-sektorens inntekter. Eksterne konkurransarenaer, deriblant Forskningsrådet, utgjorde de resterende 28 prosentene. For svensk UH-sektor var forholdet mellom grunnfinansiering og eksterne konkurransarenaer henholdsvis 44 og 56 prosent samme året, mens det for dansk UH-sektor var henholdsvis 55 og 45 prosent og for finsk UH-sektor henholdsvis 47 og 53 prosent. Andelen grunnfinansiering for norsk UH-sektor har økt fra 69 prosent til 72 prosent fra 1997 til 2017, med tilsvarende nedgang fra 31 til 28 prosent for eksternt finansiert andel. Av de 28 prosentene som var eksternt finansierte av norsk UH-sektors inntekter i 2018, utgjorde Forskningsrådets andel rundt halvparten (14 prosent) og denne andelen har vært relativt stabil som andel av den eksterne finansieringen de siste 20 årene. Øvrige eksterne finansierer er EU og øvrig utland, andre offentlige kilder og næringslivet.

Fra 2018 til 2019 økte innvilgsgraden for forskerprosjekter i Forskningsrådet fra 10 prosent til 14 prosent. Det er en positiv utvikling og er dels grunnet en midlertidig ekstrainvestering. Likevel er innvilgsgraden fortsatt for lav, da den ideelt sett bør ligge mellom 20 og 30 prosent. Det er stor sannsynlighet for at innvilgsgraden vil reduseres de kommende årene, da vi forventer økning i antall søknader fra flere institusjoner. Forskningsrådet sikrer, med sine åpne konkurransarenaer, en realisering av en nasjonal forskningspolitikk. Ved å bruke uavhengige eksperter sikres likeverdig vurdering og at de beste prosjektene finansieres. Gjennom Forskningsrådet bygges det kapasitet i forskningsmiljøene innenfor fag og tematikk som er viktige for forskningspolitisk prioriterte områder, samtidig som konkurransarenaer bidrar til kvalitetsheving, fremmer de beste forskningsmiljøene på sine felter, stimulerer internasjonalt samarbeid og sikrer kvalitet på tvers av institusjonene.

Vi ser også at Forskningsrådets finansieringsandel varierer fra fagområde til fagområde. For noen fag, som matematikk og naturvitenskap, er Forskningsrådets andel relativt høy, mens for andre fag, som humaniora, er andelen lav. Fagene har også ulik andel grunnfinansiering og det er flere strukturelle forhold som avgjør dimensjoneringen og forholdet mellom grunn- og eksterntfinansiering for hvert fagområde. Andelen tilgjengelige eksterne midler styres av etterspørselen til offentlige og private finansierer av forskning, samt av fagenes krav til utstyr- og driftsmidler utover forskertid. Samtidig er det viktig å tenke langsiktig om eksternt finansiering og ikke bare styre etter kortsiktige kunnskapsbehov. Dette ser vi blant annet i sammenheng med koronakrisen, der behovet for en bred kunnskapsbase innenfor fag der det er lite tilgjengelig finansiering fra eksterne kilder, som etikk, filosofi, historie, demografi, statsvitenskap og sosiologi, har vist seg tydelig. Det er derfor viktig at det opprettholdes en bred kunnskapsbase over tid også innenfor forskingsfelt som ikke nødvendigvis har en umiddelbar og klart avgrenset nytteverdi, men som er nødvendig for en bred og helhetlig kunnskapsberedskap.

Forskningsrådet vil arbeide for økte forskningsbudsjetter og for at en større andel av de totale offentlige forskningsmidlene tildeles de beste miljøene gjennom åpen nasjonal konkurranse. Det må sikres en god

balanse som medfører en høyere innvilgelsesgrad i Forskningsrådet enn i dag. Det er i den forbindelse naturlig å vurdere hvordan finansieringssystemet for UH-sektoren virker. Videre mener vi det er viktig at et framtidig styringssystem sikrer bredden i fag og den forskningen som UH-institusjonene representerer.

Her kan Forskningsrådet ha en tydeligere rolle for å ivareta behovet for en kunnskapsberedskap og bred kunnskapsbase gjennom utlysning av midler til grunnleggende forskning.

Insentivsystemet

Den resultatbaserte delen av rammebevilgningen (RBO) til UH-sektorene har de siste årene utgjort i overkant av 30 prosent av den totale rammebevilgningen. Med dette har RBO betydelig innvirkning på institusjonenes handlingsrom. Forskningsrådet mener det er grunn til å stille spørsmål ved om RBO fungerer optimalt og hensiktsmessig slik ordningen er innrettet i dag, med de krav og forventninger som stilles til institusjonene. Forskningsrådet vil i denne sammenheng trekke fram indikatorene med lukket ramme (EU, Forskningsrådet, publisering og BOA), der uttellingen for den enkelte institusjon avhenger av samlet resultat i sektoren. Vi vil også peke på at finansieringssystemet i dag legger opp til en tett kobling mellom utdanningskapasitet og forskningskapasitet, og at finansieringen av forskning dermed til en viss grad følger trender i studentens utdanningsvalg.

Kvalitetsmeldingen og Strukturreformen vektla behovet for økt kvalitet i norsk forskning og la opp til strukturer og systemer som tilrettelegger for å samle, og bygge internasjonalt gode, forskningsmiljøer ved norske UH-institusjoner. Som ledd i prosessen forventes UH-institusjonene å øke sin andel ekstern finansiering og uttellingen hos Forskningsrådet og i EU, og premieres for dette gjennom RBO. Vi har sett et økt søknadstilfang fra UH-sektoren over de siste fem årene og sektoren har økt sin andel av Forskningsrådets tildelinger. Vi ser også at det i stor grad er de etablerte UH-institusjonene som har suksess i våre tildelinger, og mellom 2014 og 2018 mottok de "fem eldste" UH-institusjonene til sammen i overkant av 87 prosent av tildelte midler til UH-sektoren fra Forskningsrådet. Det er også de "fem eldste" som sender flest søknader. Samtidig har vi sett en vekst i antall søknader fra, samt i tildelinger til, de øvrige UH-institusjonene. Det er forventet at søknadstilfanget fra UH-sektoren dermed vil fortsette å øke og kanskje særlig fra de institusjonene som per i dag står for den minste andelen av søknadene.

Ytterligere økning i søknadstilfanget fra UH-sektoren vil ikke bare føre til lavere innvilgelsesprosent fra Forskningsrådet, men også til at RBO-uttellingen for mange av enkeltinstitusjonene vil gå ned, siden det er en fast totalramme. Vi vil også se det samme for uttellingen fra EU-tildelingene, ettersom norsk UH-sektor også øker sin tildeling fra EUs rammeprogram. Imidlertid er det et større potensial for søking til EU. Her kan det virke som insentivsystemet ikke virker optimalt. Forskningsrådet anbefaler derfor at KD ser på hvordan de indikatorene basert på tildelinger fra Forskningsråd/RFF og EU virker som insentiver for å nå de forskningspolitiske målene om økt kvalitet også i et noe endret forskningslandskap, der flere institusjoner sender stadig flere søknader og oppnår stadig vekst i eksterne bevilgninger. En alternativ fordeling av midlene kan være å heller knytte midler til institusjonenes målsetninger gjennom utviklingsavtalene.

Forskningsrådet vil også råde KD til å se på hvordan publiseringsindikatoren, som i dag premierer publiseringer i monografier, antologier og tidsskrifter, kan oppdateres i tråd med føringene for åpen forskning og DORA-prinsippene. Dette gjelder både for mer tradisjonelle vitenskapelige

publiseringskanaler og for deling av data. Digitaliseringen vil gi oss helt andre og nye muligheter for deling av data og kunnskap enn det vi har i dag. Samtidig finnes det få insentiver for åpen publisering og i praksis ingen for å dele forskningsdata. Insentivsystemet bør innrettes slik at åpne forskningspraksiser blir synliggjort i styringssystemet, ved at deler av midlene settes av til å premiere og fremme åpen forskning, åpen innovasjon og åpen deling av forskningsdata og forskningsresultater. En dreining fra et ensidig fokus på publiseringer, til også å se på forskningsdata, bør gjenspeiles i Styringsdialogen mellom KD og institusjonene.

Forskningsrådet vil også oppfordre KD til å se på BOA-indikatoren og den nåværende insentivstruktur for samspill, innovasjon og kommersialisering i UH-sektoren. Forskningsrådet anbefaler en insentivstruktur som bedre tilrettelegger for forskningsbasert verdiskaping med utspring fra universiteter og høyskoler, som f.eks. å inkludere kommersialiseringsmål som BOA-indikator. Her er det mulig å tenke seg en indikator som i tillegg til kommersialisering premierer innovasjon og samspill. Forskningsrådet mener også at det bør etableres et system der en større andel av IPR, eller de økonomiske interessene forankret i IPR, kan kanaliseres til forskerne og instituttene, i tråd med anbefalingene i Menon-rapporten "Insentiver for kommersialisering av forskning".

Dimensjonering, kapasitet og kompetanse

Hvordan bør dimensjoneringen av høyere utdanning styres for å sikre tilstrekkelig kapasitet og kompetanse for regionene og framtidens arbeidsliv? Hvilken rolle bør departementet ha i dimensjoneringen av kapasitet og hvilket ansvar bør gis til universiteter og høyskoler? Hvordan styre etter- og videreutdanning?

Samspillet mellom langsiktig, grunnleggende forskning og anvendt forskning og innovasjon

Grunnleggende forskning av høy kvalitet er orientert mot forskningsfronten og har som mål å bidra til å flytte kunnskapens grenser. Samtidig er grunnleggende forskning i svært mange sammenhenger også motivert ut fra et ønske om å bidra til å løse konkrete problemer i en bredere samfunnsmessig kontekst. Grunnleggende forskning kan være tematisk styrt mot konkrete samfunnsutfordringer, men kan også gi innsikter som kan være nyttige på måter det ikke alltid er mulig å forutse på forhånd, enten for å løse forskningsinterne problemstillinger eller for å anvendes på hittil ukjente samfunnsmessige problemer.

Grunnleggende forskning er en forutsetning for samfunnets innovasjonsevne og er nødvendig for å utvikle en innovativ kultur og et innovativt samfunn. I et innovasjonsperspektiv vil nytten av utdanning og forskning ofte vurderes ut fra mulighetene til et godt samspill mellom forskning og innovasjon, for verdiskaping og omstilling, til nye arbeidsplasser og andre samfunnsmessige effekter både i privat og offentlig sektor. I noen sammenhenger er grunnleggende forskning en driver for særlig radikal innovasjon. Innovasjonsbehovene kan på sin side også avdekke nye problemstillinger og reise nye spørsmål som krever svar gjennom grunnleggende forskning. Forholdet mellom grunnleggende forskning og innovasjon er gjensidig.

Samspillet mellom forskning og innovasjon er sentralt i kunnskapsutviklingen, og Forskningsrådet vil understreke at et nytt styringssystem fortsatt må sikre at institusjonene kan utføre tilstrekkelig grunnleggende forskning og inneha nødvendig grunnforskningskapasitet innenfor sine områder.

Kompetansen samfunnet behøver

Samspeilet mellom forskning, utdanning og innovasjon er avgjørende for kompetansebygging i samfunnet. UH-sektoren, som både nasjonal og regional omstillingsmotor, har en nøkkelrolle i denne sammenhengen og det er viktig at det tilrettelegges for at UH-sektoren kan spille en sentral rolle i omstillingsprosessene som samfunnet behøver. Samspeilet i kunnskapstriangelet er viktig for utvikling av gode, innovative utdanninger og forskningsmiljøer. Å sikre kontinuerlig og relevant kunnskaps- og kompetanseutvikling innenfor nye og eksisterende næringer krever målrettet innsats over tid.

Utdanning, forskning og innovasjon er avhengige av hverandre og påvirker i stadig større grad de fleste deler av samfunnet. Forskningsrådet ønsker å bidra til at UH-institusjonene i enda større grad kan utnytte synergieffektene mellom forskning, utdanning og innovasjon. God koordinering i virkemiddelapparatet vil være helt nødvendig for videreutvikling av mer helhetlig og lettere tilgjengelige virkemidler.

Videre er et tett samspill mellom UH-sektoren og arbeids- og næringslivet sentralt for å sikre nødvendig kunnskapsutvikling for omstilling, fornyelse og konkurransekraft. Forskningsrådet ønsker også å bedre kunne tilrettelegge egne virkemidler, slik at det kan bygges opp mer, langsiktig forpliktende samarbeid mellom UH-sektoren, akademia for øvrig og offentlig- og privat sektor, og at potensialet i dette samspeilet kan realiseres på best mulig måte. Forskningsrådet mener derfor det vil være hensiktsmessig å tilrettelegge for en norsk "Mission-tilnærming", der alle deler av forsknings- og innovasjonssystemet må dra sammen og involvere så vel grunnforskingsmiljøene som innovasjonsaktører. Dette vil være en målrettet, systemisk og sektorovergripende tilnærming og kan inngå som definerte satsingsområder i LTP.

Det regionale oppdraget

Regional utvikling og innovasjon er også et stadig viktigere mål for offentlig politikk, med vekt på regionens evne til å skape utvikling og i overgang til kunnskapsbasert økonomi med innovasjon som viktig drivkraft. UH-institusjonene har en viktig rolle i det å fremme utdanning, innovasjon og næringsutvikling i sine regioner og som arena for å koble lokale læringsfellesskap til globale kunnskapsnettverk. UH-institusjonene blir også mer sentrale i modeller for regional innovasjonspolitik og den regionale rollen blir viktigere for universitetene. Det er påvist at det å ha et universitet i regionen gir en rekke positive effekter, som for eksempel større etterspørsel etter varer og tjenester, flere som tar høyere utdanning, mer regional kompetanse og bedre tjenester.

Det er viktig at de mer regionalt orienterte UH-institusjonene utvikler sin rolle som regionens innovasjonsdriver og navet for regionens utvikling. Forsknings-, -utvikling- og innovasjonslandskapet er komplekst og det tar tid å etablere og drive gode og levedyktige nettverk med lokalt og regionalt næringsliv. Likevel opplever nok institusjonene det som en utfordring at deres måloppnåelse i stor grad er knyttet opp mot indikatorer som stort sett belønner mer tradisjonell undervisnings- og forskningsaktivitet.

Forskningsrådet har flere virkemidler som skal tilrettelegge for samarbeid mellom UH-sektoren og næringslivet. I tillegg samarbeider vi med andre virkemiddelaktører, som Regionale Forskningsfond, Innovasjon Norge og SIVA, for å bidra til byggingen av FoUI-kompetanse og samarbeid. Forskningsrådet vil i denne sammenheng oppfordre KD til å se resultatene fra Områdegjennomgangen i sammenheng med en ny Styringsmelding.

Kommersialiseringsoppdraget

TTO-funksjonen er viktig for å ivareta universitetenes oppgaver knyttet til ivaretagelse av IPR og tidligfasearbeid for et mulig kommersialiseringsløp. Forskningsrådet mener at oppgaven bør knyttes tettere opp mot institusjonene, da det i dag er ulike modeller, forventninger, rolle- og ansvarsdeling mellom TTO-ene og deres eiere. Flere TTO-er opptre som aktører i et kommersialiseringsløp og det opereres med ulike forretningsmodeller og finansieringsformer. TTO-ene har også ulike og til dels uforutsigbare forhold knyttet til eierskap, styring, avtaler og finansiering. Dette rammer tidligfasearbeidet, inkludert bruken av TTO-enes kompetanse inn mot institusjonenes kjerneoppgaver, for å bidra til kultur og strukturer for innovasjon og nyskaping i bredden av fag og områder.

Forskningsrådet foreslår i denne sammenheng at UH-institusjonenes ansvar for kommersialisering fra forskning må tydeliggjøres og sees i sammenheng med lovene som er relevante for kommersialisering og håndtering av IPR. Forskningsrådet viser også til sitt innspill til anbefalingene fra Menon-rapporten "Incentiver for kommersialisering av forskning" mht. til incentiver for forskningsmiljøene, mer enn til enkeltforskeren og TTO-ene. Forskningsrådet anbefaler at den norske TTO-modellen vurderes, bl.a. mht. eierskap og forretningsmodell.

Rekruttering

Hovedansvaret for rekruttering og karriereutvikling ligger hos forskningsinstitusjonene. Forskningsrådet har en supplerende og viktig rolle gjennom finansiering av en andel av Ph.d.-stipendiater og postdoktorstillinger. I tillegg støtter Forskningsrådet nasjonale forskerskoler, som skal bidra til økt kvalitet og kapasitet i doktorgradsutdanningen og forskerlinjer som skal bidra til å rekruttere talenter fra masternivå inn mot forskning.

Forskerutdanning er ikke bare viktig for rekruttering til akademia, men også for å bygge forskningskapasitet i andre av samfunnets sektorer. Forskningsrådet har utviklet en rekke virkemidler for å stimulere til rekruttering og attraktive karriereveier for forskere, og har eksempelvis tatt ansvar for å bygge forskningskapasitet utenfor akademia, gjennom ordningene Nærings- og Offentlig-ph.d.. Ved utgangen av 2018 hadde Nærings-ph.d. bidratt til å øke forskerrekrutteringen til næringslivet med 415 doktorgradsprosjekter i bedrift, mens Offentlig sektor-ph.d. hadde økt forskerrekrutteringen i offentlig sektor med totalt 117 doktorgradskandidater.

Om regjeringens målsetning om at den samlede FoU-innsatsen i Norge skal utgjøre 3 prosent av BNP innen 2030, må næringslivet fordoble sin FoU-innsats i forhold til dagens nivå. Dette innebærer at antall forskerårsverk i næringslivet må fordobles i løpet av 10 år. Andelen med doktorgrad av FoU-personalet i næringslivet ligger i dag på rundt 8 prosent og det har endret seg lite siden 1991. Dersom antall forskere i næringslivet skal dobles innen 2030, må det utdannes flere med doktorgrad som velger å gå til næringslivet etter endt utdanning. Det samme er tilfelle for økning av forskning- og innovasjonskompetanse i offentlig sektor.

Nærings- og samfunnsnivå og rammebetingelser, er i stadig endring. Dette gjelder også for hvilke fag- og kompetansebehov samfunnet til enhver tid har behov for. Det er nødvendig å se samfunnets samlede rekrutteringsbehov i en større sammenheng og vurdere dette jevnlig. Forskningsrådet foreslår tettere dialog mellom UH-sektoren, Forskningsrådet og KD, for å diskutere dimensjonering og finansiering av rekrutteringsstillinger. Dialogmøter og styringsdialoger bør videreutvikles med tanke på dette.

Internasjonalt samarbeid

Deltagelse i internasjonalt forskningssamarbeid er et sentralt virkemiddel for å forbedre norsk forskning. UH-institusjonene er forventet å samarbeide internasjonalt om forskning og høyere utdanning, både på

institusjonelt nivå og gjennom individuelle samarbeid i forskning, innovasjon og utdanning. Et av de viktigste internasjonaliseringsvirkemidlene for norsk forskning har til nå vært, og vil fortsatt være, deltagelse i EUs rammeprogram for forskning og innovasjon og i Erasmus-ordningene. I tillegg kommer andre EU-finansierte ordninger som kunnskapsallianser, kapasitetsbyggingsvirkemidler og Europeiske universiteter. Norge har investert betydelig i EUs rammeprogrammer og evalueringer har vist at deltagelsen i tillegg til retur i kroner og øre også har vært av stor betydning for at norske forskere skal få tilgang til de beste forskernettverkene og kunne bidra til å løse utfordringer på tvers av landegrensler. I tillegg har deltagelsen i EU-ordningene gitt vitenskapelige ansatte og studenter muligheter for internasjonal erfaring og bidratt til at UH-institusjonene kan utvikle utdanningstilbud som møter morgendagens behov.

Forskningsrådet har flere virkemidler som tilrettelegger for deltagelse i EUs rammeprogrammer og de øvrige EU-virkemidlene og vi ser at våre støtteordninger, sammen med vårt støtteapparat, har bidratt til å øke UH-institusjonenes deltagelse i EU-finansierte prosjekter (tredobling fra 2009 til 2019). Likevel ser vi at UH-sektoren har et økt potensiale for å vinne fram i EUs finansieringsordninger for forskning og innovasjon. Dette gjelder innenfor alle tre søyler i Horisont Europa. Vi ser også tydelige sammenhenger mellom tematisk og faglig profil på institusjonenes uttelling hos Forskningsrådet og i EU, og vi understreker universitetenes særlige rolle i å øke tildelinger fra ERC gjennom systematisk å bygge gode forskertalenter.

Forskningsrådet anser det derfor som viktig at det støtteapparatet som nå er bygget opp hos oss dimensjoneres i takt med at ambisjonene økes, i det vi kan utnytte den oversikten og kunnskapen vi har om sektoren som nasjonal finansør og se nasjonal arena i samspill med EU og andre europeiske og internasjonale finansieringsarenaer, som f.eks. Panorama-strategien.

Mangfoldig sektor

Hva slags rolle bør offentlige myndigheter ha og hvilke virkemidler bør brukes for å sikre en mangfoldig universitets- og høyskolesektor?

Norske universiteter og høyskoler er mangfoldige langs mange dimensjoner, blant annet størrelse, fagprofil, tematiske prioriteringer, utdanningsprofiler, forskningsintensitet, næringslivskontakt og regional forankring. Dette mangfoldet ser vi tydelig i analysen av Forskningsrådets finansiering av sektoren. Målet med Strukturreformen var å sikre utdanning og forskning av høy kvalitet, robuste fagmiljøer, god tilgang til utdanning og kompetanse over hele landet, regional utvikling, verdensledende fagmiljøer og effektiv ressursbruk. Med reformen ble det signalisert at regjeringen ønsket en mangfoldig sektor og institusjoner med tydelig faglig og strategisk profil bygget på egne fortrinn og tilpasset den enkelte institusjons rolle i utdannings- og forskningssystemet. Samtidig bidrar et enhetlig utformet styring- og finansieringssystem – et felles "indre marked" – som premierer de samme indikatorene uavhengig av institusjonstype, til en ensretting der institusjonene tenderer til å bli likere hverandre.

Forskningsrådet anbefaler derfor at KD legger til rette for et styringssystem som i større grad tar hensyn til og mer systematisk fremmer mangfoldet i institusjonslandskapet. Dette kan bl.a. gjøres ved å knytte mer midler til institusjonenes egne målsetninger i utviklingsavtalene. Det bør stimuleres til mer spesialisering og arbeidsdeling. En slik arbeidsdeling kan legge vekt på de ulike rollene store, brede universiteter med høy forskningsintensitet har, til forskjell fra hva mer regionalt forankrede og mindre institusjoner med fokus på profesjonsutdanning har. Andre faktorer bør være grad av samarbeid med privat og offentlig sektor. UH-sektoren i Norge i dag framstår som fragmentert, men ved å tilrettelegge for, og dermed også aktivt styre for mer spissing og spesialisering, kan mangfoldet bli utnyttet på en

produktiv måte. I den sammenheng kan utviklingsavtalene med fordel brukes mer målrettet som styringsredskap, for å tydeligere vektlegge institusjonenes egenart og faglige profil, samt ivareta institusjonens tilknytning til regionalt arbeids- og næringsliv.

Styring av profesjonsutdanninger

Hvordan bør ulike typer utdanninger styres for å sikre et nasjonalt system og kandidater med rett kompetanse?

Vår felles velferd er avhengig av et arbeidsliv med riktig kompetanse - i hele landet - for oppgavene som skal løses. Det forutsetter blant annet at utdanningene som skal kvalifisere til velferdsstatens profesjoner, og til profesjoner som ingeniører og bedriftsøkonomer som skal arbeide i både privat og offentlig sektor, har god kvalitet og relevans. For mange av disse er nasjonale rammeplaner, antall studieplasser m.m. sentrale styringsverktøy. Rammeplanene skal sikre kvalitet i utdanningsløpene, men bør likevel ikke være for detaljerte slik at de hemmer faglig nytenking og en grad av mangfold knyttet til utdanningsprogrammene. Høy kvalitet forutsetter at utdanningene bygger på ny og relevant kunnskap og er forankret i robuste forskningsmiljøer. Forskningsrådet erfarer at flere utdanninger innenfor noen fagfelt, som f.eks. helse og velferd, og til dels utdanning, teknologi og økonomi/administrasjon, er mindre aktive søkere i Forskningsrådet, og har vanskeligheter med å nå opp i konkurransen om midler i de åpne arenaene. Styrking av kunnskapsgrunnlag og kompetanse i disse utdanningene vil kreve systematisk innsats over tid.

Strukturreformen har bidratt til at flere mindre miljøer har blitt fusjonert, og det er grunn til å tro at dette vil føre til en sterkere forskningsorientering og høyere kvalitet. Styrking av tematisk viktige forskningsområder med svakere forskningsmessig forankring, krever en mer målrettet styring enn den som skjer gjennom åpen konkurranse i Forskningsrådet, f.eks. gjennom kompetanseutvikling, økt samarbeid eller ytterligere konsentrasjon gjennom nye fusjoner. Gode mekanismer for systematisk samspill mellom utdanningene og arbeidslivet vil kunne bidra til at kandidatene får den kompetanse som arbeidslivet trenger.

Med vennlig hilsen

Norges forskningsråd

John-Arne Røttingen
Administrerende direktør